

Mensgerichtheid

inbalans

MAGAZINE OVER ONDERWIJS

€14,95

275555 060682 6

Focus op kwaliteit in producten, werk en leven

Hoe we onze toekomst
realistisch veiligstellen

Paul Schenderling is een econoom en auteur die zich richt op de integratie van economie, duurzaamheid en sociale vraagstukken. In zijn werk en publicaties, waaronder zijn boek ‘Er is leven na de groei’, pleit hij voor een verschuiving van kwantitatieve naar kwalitatieve groei, gericht op welzijn en ecologische balans. Schenderling biedt diepgaande inzichten in de noodzakelijke veranderingen die Nederland moet doorvoeren om binnen de ecologische grenzen van de aarde te functioneren. In dit interview bespreekt hij de stappen, uitdagingen en kansen op weg naar een duurzame toekomst voor Nederland.

In een tijd waarin de wereldwijde gemeenschap geconfronteerd wordt met ecologische beperkingen die nooit eerder zo duidelijk waren, biedt Schenderling inzichtelijke perspectieven op de uitdagingen en kansen voor Nederland. Hij benadrukt hoe Nederland op een aantal kritieke punten onevenredig bijdraagt aan de uitputting van de aardse hulpbronnen. Hij identificeert vijf hoofdoorzaken die de draagkracht van de aarde overschrijden, van de emissies van broeikasgassen tot het niet-duurzaam gebruik van land en water.

In ons gesprek onderstreept hij dat een radicale transformatie binnen de Nederlandse samenleving en economie noodzakelijk is om binnen de ecologische grenzen van onze planeet te leven. Schenderling legt uit hoe Nederland zich kan heroriënteren naar een model dat ecologische verantwoordelijkheid integreert in alle facetten van het nationale beleid, met de nadruk op het behoud van de negen cruciale ecosystemen die hij beschrijft als de 'dragers van de aarde'. Door deze ecosystemen te beschermen, zouden we niet alleen bijdragen aan het wereldwijde herstel maar ook een duurzamere toekomst voor ons land waarborgen.

Zo'n aanpak vraagt om ingrijpende wijzigingen, waarbij economische, sociale en politieke dimensies samenkomen in een strategie die zowel realistisch als revolutionair is. In dit artikel zullen we dieper ingaan op de implicaties van deze transformatie en onderzoeken hoe Nederland de principes van duurzaamheid kan verankeren in zijn kern van opereren.

Gezien de uitdagingen en kansen van 2024, welke specifieke eerste stappen zijn noodzakelijk om de transitie naar een duurzame economie te initiëren?

"Kansen zijn er volop. Het is essentieel om volledig in te zetten op de verbetering van de kwaliteit van producten, banen en het leven zelf. Tot nu toe hebben we ons vooral gericht op kwantitatieve groei – meer producten, meer banen en een hogere levensstandaard – wat heeft geleid tot het uit de hand lopen van de vijf belangrijkste oorzaken van de ecologische bedreigingen van onze aarde. Dit moet veranderen.

We moeten ons richten op een kwalitatieve benadering. Dit betekent het verbeteren van de duurzaamheid en

Ecosystemen zijn essentieel voor het leven op aarde

Stratosfeer

Atmosfeer

Klimaat

Biodiversiteit

Landgebruik

Bodemkwaliteit

Afbraak van gifstoffen

Zuurgraad oceanen

Zoetwatercyclus

levensduur van producten, het creëren van zinvolle en duurzame banen en het bevorderen van een levensstijl die minder belastend is voor het milieu. Het draait om het verhogen van de productkwaliteit in plaats van simpelweg de hoeveelheid te verhogen.

Daarnaast zien we dat de industrie niet alleen voor ecologische bedreigingen zorgt, maar dat ook geopolitieke ontwikkelingen om drastische keuzes en koerswijzigingen vragen. We moeten strategische beslissingen nemen om onze afhankelijkheid van niet-duurzame bronnen te verminderen en ons voor te bereiden op een toekomst waarin duurzaamheid centraal staat. Dit vereist samenwerking tussen overheden, bedrijven en de samenleving om deze transitie mogelijk te maken."

Hoe moet de Nederlandse industriepolitiek worden aangepast om de huidige krapte op de arbeidsmarkt aan te pakken en tegelijkertijd duurzame economische groei te bevorderen? Welke innovaties of technologieën zouden hierin een sleutelrol kunnen spelen?

"De koek raakt langzaam op. Daarom moeten we zeker over onze industriepolitiek gaan nadenken. Het is noodzakelijk om zowel de arbeidsmarkt- als milieustandaarden te herijken. Sectoren die momenteel onder kostprijs produceren, zouden moeten stoppen of hun productie radicaal moeten omvormen om duurzamer te worden. Dit is een aanzienlijke uitdaging voor organisaties en fungeert als een stok achter de deur.

Echter, om deze transitie haalbaar te maken, moeten we ook een wortel bieden. Dit kan door regionale clusters te ondersteunen bij het bedenken en implementeren van nieuwe businessmodellen. Bovendien is het cruciaal om bedrijven te helpen arbeidsbesparende technieken in te zetten. Innovaties zoals automatisering, kunstmatige intelligentie en duurzame productietechnologieën kunnen hierin een sleutelrol spelen."

Gezien het risico van de Jevons-paradox, waarbij efficiëntieverhogingen vaak leiden tot een verhoogde totale consumptie van hulpbronnen, welke strategieën ziet u als effectief om dit tegen te gaan binnen het kader van Nederlandse duurzaamheidsinitiatieven?

"Uit studies blijkt dat efficiëntie- en materiaalwinsten vaak teniet worden gedaan door meer consumptie, een fenomeen dat bekend staat als de Jevons-paradox. Om dit tegen te gaan, moeten we verder kijken dan alleen efficiëntieverhogingen. Het verhogen van arbeidsmarkt- en milieustandaarden kan tijdelijk helpen, maar een duurzame oplossing vereist structurele veranderingen.

Een effectieve strategie is het vaststellen van quota, vergelijkbaar met die voor broeikasgasemissies, maar dan ook voor land-, water- en materiaalgebruik. Deze quota kunnen helpen om een absoluut plafond te stellen aan het gebruik van hulpbronnen, waardoor overconsumptie wordt voorkomen.

Daarnaast is een belangrijke en gewenste transitie het realiseren van de droom van John Maynard Keynes, die pleitte voor het omzetten van productiviteitsverhogingen in meer vrije tijd in plaats van meer consumptie. Door meer vrije tijd te creëren, kunnen we de balans tussen werk en leven verbeteren en de ecologische voetafdruk van onze samenleving verkleinen. Deze oplossingsrichting komt na de piek van de vergrijzing in 2040 in zicht."

Hoe zal de arbeidsmarkt zich naar verwachting ontwikkelen als gevolg van de economische veranderingen die u voorstelt? Wat zijn de implicaties voor werkzekerheid en de opkomst van nieuwe beroepssectoren?

"Stel dat we de volledige beweging van dematerialisatie doormaken. Dit houdt in dat we meer tijd gaan besteden aan de ontwerp- en terugwinfase van producten, zowel vóór als na de productieprocessen. Er zal een herorganisatie van waardeketens plaatsvinden, en dit is geen gemakkelijke opgave. We hebben dit al gezien bij de sluiting van de kolenmijnen, waar het economische aanbod niet was aangepast aan de nieuwe situatie, wat resulteerde in aanzienlijk banenverlies.

Er zal een verschuiving plaatsvinden naar sectoren die zich richten op duurzame productie en recycling.

Paul Schenderling

Om dergelijke negatieve gevolgen te vermijden, moeten we bedrijven voorzichtig naar een nieuwe economie laten bewegen. Dit vereist een duidelijke visie op het toekomstbeeld van verschillende sectoren, zodat bedrijven zich hierop kunnen voorbereiden en voorsorteren. Hoewel dit politiek een moeilijke zaak is, zal de politiek toch een besluit moeten nemen en een duidelijke richting moeten geven.

De implicaties voor de arbeidsmarkt zijn significant. Er zal een verschuiving plaatsvinden naar sectoren die zich richten op duurzame productie en recycling. Nieuwe beroepen zullen ontstaan in gebieden zoals circulair ontwerp, duurzame technologieën en materiaaltherugwinning. Dit biedt niet alleen kansen voor nieuwe werkgelegenheid, maar ook voor het verbeteren van werkzekerheid door banen te creëren die aansluiten bij de behoeften van een duurzame economie."

Welke veranderingen zijn nodig in het onderwijssysteem om studenten adequaat voor te bereiden op een economie die gericht is op duurzaamheid in plaats van op groei? Welke competenties en kennisgebieden moeten worden benadrukt?

"Om studenten adequaat voor te bereiden op een economie die gericht is op duurzaamheid in plaats van op groei, zijn aanzienlijke veranderingen in het onderwijsstelsel noodzakelijk. Het zou ideaal zijn als er steeds meer leerwerkomgevingen ontstaan die de nieuwe, toekomstbestendige economie als vertrekpunt nemen. In deze omgevingen zouden complexe problemen, ook wel 'wicked problems', en open uitdagingen centraal moeten staan. Dit biedt studenten de kans om te werken aan echte, actuele vraagstukken die duurzaamheid bevorderen.

Oorzaken die bijdragen aan het overschrijden van de draagkracht van de aarde

1 Broeikasgasemissies

De toename van broeikasgassen in de atmosfeer, voornamelijk door het verbranden van fossiele brandstoffen en ontbossing, wat leidt tot klimaatverandering.

2 Watergebruik

Overmatig gebruik en vervuiling van zoetwaterbronnen door industrie, landbouw en stedelijke ontwikkeling, wat leidt tot watertekorten en aantasting van aquatische ecosystemen.

3 Landgebruik

Veranderingen in landgebruik, zoals de uitbreiding van stedelijke gebieden, landbouw en mijnbouw, die leiden tot habitatverlies, bodemdegradatie en verlies van biodiversiteit.

4 Uitputting van hulpbronnen

Overmatige exploitatie van natuurlijke hulpbronnen zoals mineralen, bossen en visbestanden, wat resulteert in de uitputting van deze essentiële materialen en ecosystemen.

5 Vervuiling

Introductie van giftige stoffen in het milieu door industriële activiteiten, landbouwchemicaliën, afvalstoffen en andere bronnen die de gezondheid van mens en milieu schaden.

Daarnaast moeten technische vaardigheden gecombineerd worden met 21e-eeuwse vaardigheden en ondernemersvaardigheden. Dit betekent dat het onderwijs zich moet richten op het ontwikkelen van kritisch denken, probleemoplossend vermogen, samenwerking en digitale geletterdheid. Aangezien businessmodellen voortdurend veranderen, worden ondernemersvaardigheden steeds crucialer. Studenten moeten leren hoe ze innovatief kunnen denken, duurzame bedrijfsstrategieën kunnen ontwikkelen en zich kunnen aanpassen aan een voortdurend veranderende markt.

Deze transformatie vraagt om een geïntegreerde aanpak, waarbij theorie en praktijk hand in hand gaan. Door samenwerking met bedrijven, non-profitorganisaties en overheden kunnen scholen en universiteiten leerwerk-omgevingen creëren die studenten voorbereiden op de uitdagingen en kansen van een duurzame toekomst."

Welke uitdagingen en kansen ziet u voor Nederlandse bedrijven in de overgang naar een duurzaam economisch model? Hoe kunnen bedrijven bijdragen aan en profiteren van deze transformatie?

"De overgang naar een duurzaam economisch model biedt zowel uitdagingen als kansen voor Nederlandse bedrijven. Een van de belangrijkste kansen is de focus op kwaliteit. Door meer nadruk te leggen op de kwaliteit van producten, kunnen bedrijven meer omzet per eenheid product genereren. Een kwaliteitsfocus geeft hen bovendien een onderscheidende positie op de markt. Dit betekent dat er minder marketingmiddelen nodig zijn om klanten aan te trekken, omdat kwaliteit zichzelf verkoopt.

Daarnaast biedt een focus op kwaliteit ook kansen voor meer servicegerichte activiteiten, zoals personalisatie, onderhoud en upgrading van producten. Dit kan leiden tot een langere levensduur van producten en een betere klanttevredenheid. Bovendien, als bedrijven zich richten op kwaliteit, zullen ze loyalere klanten krijgen. Loyale klanten zijn minder prijsgevoelig en blijven langer bij het bedrijf, wat bijdraagt aan een stabiele en duurzame omzetstroom.

Uitdagingen liggen voornamelijk in de noodzakelijke veranderingen in bedrijfsmodellen en productieprocessen.

Bedrijven moeten investeren in nieuwe technologieën en productiemethoden die minder belastend zijn voor het milieu. Dit vraagt om een aanzienlijke inzet van middelen en een bereidheid om te veranderen. Echter, bedrijven die deze transitie succesvol maken, zullen niet alleen bijdragen aan een duurzamere wereld, maar ook profiteren van een verbeterde marktpositie en een sterkere band met hun klanten."

Welke overheidsinterventies zijn essentieel om deze transitie te ondersteunen en te versnellen? Hoe kunnen beleidsmakers zorgen voor een eerlijke en inclusieve overgang?

"Naast de ecologische uitdagingen zijn er ook sociale en inclusieve uitdagingen die moeten worden aangepakt bij de transitie naar een duurzame economie. Een belangrijke hefboom voor overheden is het ondersteunen van bedrijven bij het omschakelen en opschalen van duurzame praktijken. Overheden kunnen bijvoorbeeld via bedrijven aan consumenten een bescheiden bijdrage vragen, bijvoorbeeld 1 procent van de verkoopprijs, en dit geld gebruiken om een fonds te creëren dat gericht is op het ontwikkelen en implementeren van nieuwe businessmodellen.

Daarnaast zou er een verschuiving moeten plaatsvinden van belasting op arbeid naar belasting op consumptie. Dit kan consumenten aanmoedigen om duurzamere keuzes te maken en bedrijven motiveren om duurzame producten te produceren.

Een andere cruciale maatregel is de uitbreiding van de producentenverantwoordelijkheid (UPV). Dit houdt in dat bedrijven verantwoordelijk blijven voor hun producten, zelfs nadat deze niet meer worden gebruikt. Hierdoor worden bedrijven gestimuleerd om producten te ontwerpen die langer meegaan, gemakkelijker te repareren zijn en aan het einde van hun levensduur eenvoudig gerecycled kunnen worden.

Tot slot moeten alle bedrijven de verantwoordelijkheid op zich nemen om reparatie aan te bieden voor hun producten. Dit zorgt niet alleen voor minder afval, maar ondersteunt ook een circulaire economie waarin producten en materialen zo lang mogelijk in gebruik blijven."

Wat zijn de verwachte sociale en culturele veranderingen als gevolg van het verplaatsen van de focus van economische groei naar duurzaamheid en welzijn?

"Er zijn drie belangrijke aspecten van de verwachte sociale en culturele veranderingen wanneer de focus verschuift van economische groei naar duurzaamheid en welzijn:

Genieten van kwalitatief goede producten: We zullen een culturele verschuiving zien waarin het normaal wordt om te genieten van kwalitatief hoogwaardige en duurzame producten. Mensen zullen meer waarde hechten aan de levensduur, reparatie en onderhoud van hun bezittingen, in plaats van het constant vervangen van goederen. Dit kan leiden tot een herwaardering van vakmanschap en ambachtelijke productie.

Verbetering van de kwaliteit van banen: De verschuiving naar duurzaamheid zal ook een positieve impact hebben op de kwaliteit van banen. Er zal een toename zijn in werkgelegenheid in sectoren die gericht zijn op duurzaamheid, zoals hernieuwbare energie, circulaire economie, en groene technologieën. Deze banen zullen niet alleen bijdragen aan ecologische duurzaamheid, maar ook zorgen voor betekenisvoller en bevredigender werk.

Meer vrije tijd en verbeterde levenskwaliteit: Als we productiviteitswinst in de toekomst omzetten in meer vrije tijd, kunnen we de kwaliteit van leven aanzienlijk verbeteren. Dit betekent dat mensen minder uren hoeven te werken, meer tijd hebben voor ontspanning, persoonlijke ontwikkeling en sociale activiteiten. Deze extra vrije tijd kan bijdragen aan een betere balans tussen werk en privéleven, wat uiteindelijk het welzijn en de algehele levenskwaliteit van individuen en gemeenschappen zal verhogen."

Kunt u een blik werpen op de belangrijkste stappen en hindernissen op de weg naar 2040, waar Nederland streeft naar leven binnen de draagkracht van de aarde? Hoe kunnen deze hindernissen worden overwonnen?

"Een belangrijke hindernis op de weg naar 2040 is het gebrek aan voorspelbaarheid in beleid. Momenteel zijn de exacte circulaire doelen van de overheid niet duidelijk, wat het voor bedrijven moeilijk maakt om te investeren in duurzame praktijken. Dit gebrek aan een duidelijke visie op de economie van de toekomst werkt zowel als een belemmering als een mogelijke oplossing.

Om deze hindernis te overwinnen, is het essentieel dat de overheid een duidelijke en consistente langetermijnvisie ontwikkelt en communiceert. Deze visie moet specifieke, meetbare doelen bevatten voor circulaire economie en duurzaamheid. Door te kiezen voor een duidelijke richting, kan de overheid duurzame ontwikkeling bevorderen en de investeringsbereidheid van bedrijven vergroten.

Naast deze beleidsmatige uitdagingen zijn er ook kansen om te focussen op kwaliteit. Door meer aandacht te besteden aan kwalitatief hoogwaardige producten, banen en levensstijl, kunnen we een positieve verandering teweegbrengen. Dit betekent bijvoorbeeld dat productiviteitswinsten kunnen worden omgezet in meer vrije tijd, wat de kwaliteit van leven zal verbeteren.

De weg naar 2040 vereist een gezamenlijke inspanning van overheden, bedrijven en de samenleving. Beleidsmakers moeten ervoor zorgen dat deze transitie eerlijk en inclusief is, zodat iedereen kan profiteren van de voordelen van een duurzame economie."

Hoe we onze toekomst realistisch veiligstellen

Het concept 'postgroei', zoals besproken door Paul Schenderling, draait om de idee dat economische systemen zouden moeten evolueren van een focus op kwantitatieve naar kwalitatieve groei die de nadruk legt op het welzijn van mensen en duurzaamheid van het milieu. In het kader van postgroei wordt economische vooruitgang niet langer uitsluitend gemeten aan de hand van materiële consumptie en productie, maar ook door verbeteringen in levenskwaliteit en ecologische gezondheid.

Paul Schenderling benadrukt dat in een postgroei-model, de economie binnen de ecologische draagkracht van de aarde moet functioneren, waarbij de nadruk ligt op het verminderen van resource-afhankelijkheid en het bevorderen van sociale rechtvaardigheid. Dit houdt in dat de economie niet langer afhankelijk is van constante expansie voor stabiliteit en welvaart, maar streeft naar een balans waarin zowel menselijke behoeften als die van het milieu worden gerespecteerd en beschermd.

Dit concept van postgroei stelt voor om traditionele economische indicatoren, zoals BBP-groei, te vervangen of aan te vullen met alternatieve maten die beter de werkelijke welvaart en duurzaamheid reflecteren. Dit omvat indicatoren zoals geluk, gezondheid, milieu-integriteit, en sociale gelijkheid. Het streven naar postgroei vereist een significante verschuiving in beleid, bedrijfspraktijken en individueel gedrag om duurzaamheid en welzijn op lange termijn te waarborgen.

De benadering van postgroei biedt een kritisch antwoord op de huidige ecologische en sociale crises, en stelt een radicaal andere manier voor om economische ontwikkeling te benaderen, één die afstapt van het traditionele groeimodel dat we nu in veel westerse landen hebben.

rĳnconsult